

TA'LIM TIZIMIDA YANGI AVLOD PEDAGOGLARINI YETISHTIRISHDA KOMPETENSIYA VA QADRIYATLAR KONSEPSIYASI

Gapparov Bexzod Nematillayevich,

Jizzax politexnika instituti "Arxitekturaviy loyihalash"

kafedrasi dotsent v.b.

E-mail: bexzodgapparov132@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5358-560X>

Annotatsiya: *Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimi sharoitida yangi avlod pedagoglarini tayyorlash jarayonida kompetensiyalar va qadriyatlarning o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi. Muallif pedagogik faoliyatda zarur bo'lgan kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish, shuningdek, o'qituvchilarda insonparvarlik, mas'uliyat, halollik kabi asosiy qadriyatlarni rivojlantirishning ilmiy-amaliy asoslarini yoritadi. Shuningdek, maqolada raqamli pedagogika, tanqidiy fikrlash va madaniy xilma-xillikka hurmat kabi zamonaviy ko'nikmalarni rivojlantirish orqali ta'lim sifatini oshirishga alohida e'tibor qaratiladi. Yangi avlod pedagogini yetishtirishda integrativ yondashuv va uzluksiz kasbiy rivojlanishning ahamiyati asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *kompetensiya, qadriyatlar, yangi avlod pedagogu, ta'lim tizimi, kasbiy rivojlanish, integrativ yondashuv, raqamli pedagogika, zamonaviy ta'lim.*

Аннотация: *В статье анализируется взаимосвязь компетенций и ценностей в процессе подготовки учителей нового поколения в условиях современной системы образования. Автор освещает научно-практические основы формирования профессиональных компетенций, необходимых в педагогической деятельности, а также развития у учителей таких базовых ценностей, как гуманность, ответственность и честность. Особое внимание уделяется повышению качества образования посредством развития современных навыков, таких как цифровая педагогика, критическое мышление и уважение к культурному разнообразию. Обосновывается важность интегративного подхода и непрерывного профессионального развития в подготовке учителя нового поколения.*

Ключевые слова: *компетенции, ценности, учитель нового поколения, система образования, профессиональное развитие, интегративный подход, цифровая педагогика, современное образование.*

Abstract: *This article analyzes the interrelation of competencies and values in the process of training new generation teachers in the conditions of the modern education system. The author highlights the scientific and practical foundations of the formation of professional competencies necessary in pedagogical activity, as well as the development of basic values such as humanity, responsibility, and honesty in teachers. The article also pays special attention to improving the quality of education through the development of modern skills such as digital pedagogy, critical thinking, and respect for cultural diversity. The*

importance of an integrative approach and continuous professional development in the training of a new generation teacher is substantiated.

Keywords: *competence, values, new generation teacher, education system, professional development, integrative approach, digital pedagogy, modern education.*

Bugungi globalashuv jarayonlari, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va ijtimoiy-iqtisodiy muhitdagi o'zgarishlar ta'lim tizimiga yangi talablar qo'yimoqda. Ayniqsa, o'qituvchilik kasbi endilikda nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchining shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omil sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, yangi avlod pedagogini yetishtirishda kompetensiyalar va qadriyatlar tizimining shakllantirilishi ta'lim sifatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Masalan, 2024-yilgi UNESCO hisobotida ta'kidlanishicha, samarali o'qituvchi nafaqat o'z fanidan puxta bilimga ega bo'lishi, balki tanqidiy fikrlash, madaniy xilma-xillikka hurmat, axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmonida ham, zamonaviy kadrlarga bo'lgan ehtiyoj, ayniqsa, pedagogik sohada mutlaqo yangi yondashuvlarni joriy etish zarurligi qayd etilgan.

Bugungi kunda ta'lim muassasalari faqat bilim berish bilan cheklanmasdan, balki shaxsda ijtimoiy mas'uliyat, halollik, xalqchil yondashuv, vatanparvarlik kabi umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishga ham e'tibor qaratmoqda. Misol uchun, Finlyandiyada maktab o'qituvchilari tanlanayotganda, ularning akademik bilimlari bilan birga empatiya, hamkorlikda ishlash va madaniy bag'rikenglik kabi qadriyatlarga egaligi ham baholanadi. O'zbekiston ta'lim tizimida ham shunga o'xshash kompetensiya va qadriyatlarni uyg'unlashtirishga bo'lgan ehtiyoj tobora ortmoqda.

Shunday ekan, maqolada pedagogik kompetensiya tushunchasining mazmuni, ularni shakllantirish yo'llari, hamda o'qituvchi shaxsida barqaror axloqiy-ruhiy qadriyatlarni rivojlantirish konsepsiyasi chuqur tahlil qilinadi.

Yangi avlod pedagogini tayyorlash jarayoni zamonaviy ta'lim tizimida dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda ikki asosiy tushuncha - **kompetensiya** va **qadriyatlar** muhim o'rin tutadi. Har ikki tushuncha o'zaro bog'liq bo'lib, pedagog shaxsining shakllanishida integrativ rol o'ynaydi.

1. Pedagogik kompetensiyaning mazmuni va ahamiyati.

Kompetensiya - bu nafaqat bilim, balki uni amaliyotda to'g'ri va samarali qo'llay olish qobiliyatidir. Yevropa Ittifoqi pedagogik standartlarida kompetensiyalar quyidagilarga bo'linadi:

- Kasbiy-pedagogik kompetensiya (fan sohasiga oid chuqur bilim, metodika, o'quv rejasi bilan ishlash);
- Ijtimoiy-kommunikativ kompetensiya (muloqot qilish, sinfdagi muhitni boshqarish);

- Shaxsiy o‘rish va refleksiv kompetensiya (o‘z ustida ishlash, yangilikka ochiqlik).

Masalan, O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan “O‘qituvchilarning professional standartlari”da har bir fan o‘qituvchisi uchun minimum zarur bo‘lgan kompetensiyalar aniq ko‘rsatib o‘tilgan. Shu asosda o‘qituvchidan o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rag‘batlantirish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, axborot texnologiyalaridan unumli foydalanish kabilar talab qilinadi.

2. Qadriyatlarning pedagogik jarayondagi o‘rni.

Pedagogik faoliyat faqat texnik kompetensiyalar bilan cheklanmaydi. Unda shaxsiy fazilatlar - qadriyatlar hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Insonparvarlik, vatanparvarlik, adolatparvarlik, halollik, sadoqat, madaniyat va mas’uliyat kabi qadriyatlar o‘qituvchining har bir harakatida namoyon bo‘lishi zarur.

Masalan, Finlyandiya ta’lim tizimida o‘qituvchilarning axloqiy qadriyatlari asosida baholanishi shunchaki nazariy tamoyil emas – ular real baholash mezonlarining bir qismidir. O‘zbekiston tajribasida esa, “Yangi O‘zbekiston — yangi ta’lim” tamoyili doirasida qadriyatlarga asoslangan ta’lim mazmunini shakllantirish bo‘yicha konseptual hujjatlar qabul qilinmoqda.

3. Kompetensiya va qadriyatlarning o‘zaro bog‘liqligi.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, kompetensiyasiz qadriyat samarali ifodalanmaydi, qadriyatlarsiz esa kompetensiya samarasiz bo‘ladi. Masalan, yuqori bilimga ega bo‘lgan, ammo mas’uliyat yoki adolat tuyg‘usi bo‘lmagan o‘qituvchi o‘z ishida yetarli samara bera olmaydi.

Shuningdek, bu ikki tushuncha pedagogning o‘z ustida ishlashga bo‘lgan ehtiyoji bilan chambarchas bog‘liq. O‘z-o‘zini rivojlantirish, innovatsiyalarga ochiqlik, yangi texnologiyalarni o‘rganishga tayyorlik - ularning barchasi nafaqat kompetensiya, balki qadriyatga aylangan shaxsiy fazilatdir.

4. Zamonaviy chaqiriqlarga javob sifatida kompetensiya-qadriyat yondashuvi.

Bugungi kunda sun’iy intellekt, raqamli ta’lim vositalari, media savodxonlik, ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat yuritish kabilar o‘qituvchidan yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Shu sababli, raqamli kompetensiyalar bilan birga, axborot axloqi, shaxsiy brend madaniyati, onlayn muloqot etikasi kabi qadriyatlar ham ustuvor ahamiyat kasb etmoqda.

Misol uchun, raqamli platformalardan foydalanishda o‘quvchilarning shaxsiy ma’lumotlarini himoya qilish - bu nafaqat texnik bilim, balki axloqiy qadriyatdir. Shunday holatlarda kompetensiya va qadriyatlar bir-birini to‘ldiradi va pedagogni mukammal shaxs sifatida shakllantiradi.

Yangi avlod pedagoglarini yetishtirishda kompetensiyalar va qadriyatlar konsepsiyasini o‘rganish ilmiy-tadqiqot yondashuvlarini chuqur o‘ylangan metodologiya asosida amalga oshirishni talab etadi. Tadqiqot quyidagi metodologik asoslar va yondashuvlarga tayangan holda olib boriladi:

1. Sistemali yondashuv.

Bu yondashuvga ko'ra, pedagog shaxsi va faoliyati alohida elementlar emas, balki yagona tizim sifatida qaraladi. Kompetensiyalar va qadriyatlar pedagogik tizimning tarkibiy qismlari bo'lib, ular o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi elementlardir. Misol uchun, o'qituvchining axborot texnologiyalaridan foydalanish kompetensiyasi faqat texnik bilim emas, balki axloqiy yondashuv - masalan, plagiatdan voz kechish yoki shaxsiy ma'lumotlarga hurmat kabi qadriyatlar bilan uyg'unlashgan bo'lishi kerak.

2. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv.

Metodologik jihatdan, pedagog tayyorlashda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosiy o'rin tutadi. Bu yondashuv o'qituvchini faqat bilim uzatuvchi emas, balki mustaqil qaror qabul qiluvchi, doimiy o'zgarishga tayyor, ijtimoiy jihatdan faol shaxs sifatida rivojlantirishga qaratilgan. Bu holatda qadriyatlar, ayniqsa, shaxsiy pozitsiya va kasbiy etikani shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi.

3. Kompetensiyaviy yondashuv.

Kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi asosan o'quvchiga yo'naltirilgan, amaliyotga asoslangan, integrativ va faol o'qitish metodlariga tayanadi. Pedagogni yetishtirish jarayonida nazariy bilimlar amaliy mashg'ulotlar, kasbiy stajirovkalar, muammoli vaziyatlarni hal qilish orqali boyitiladi. Ayniqsa, "Case-study", "Project-based learning", "Portfolio" uslublari bu yo'nalishda samarali hisoblanadi.

4. Qadriyatga asoslangan pedagogika.

Bu metodologik yo'nalishda asosiy e'tibor pedagog shaxsida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirishga qaratiladi. Bunday yondashuvda quyidagi tamoyillar muhim hisoblanadi:

- Pedagogik faoliyatda insonparvarlik va adolat mezonlarini saqlash;
- Ta'lim jarayonida etnik, madaniy va diniy bag'rikenglikni rivojlantirish;
- Har bir o'quvchini shaxs sifatida qadrlash.

5. Empirik tadqiqotlar va tajribalar.

Tahlil va kuzatuvlarga asoslangan holda, O'zbekiston ta'lim muassasalarida olib borilgan empirik tadqiqotlar ham metodologik asos sifatida keltiriladi. Jumladan, 2023-2024 yillarda bir qator pedagogika universitetlarida kompetensiyaviy model asosida o'quv rejalari qayta ishlab chiqildi. Natijada, talabalar nafaqat o'qituvchilikka oid bilimlarni egallab, balki kommunikativ, axloqiy va innovatsion kompetensiyalarni rivojlantira boshladi.

Amaliy takliflar

Oliy pedagogik ta'lim muassasalarida kompetensiyaviy va qadriyatlarga asoslangan alohida modul kurslarini joriy etish:

- "Pedagog etikasi va kasbiy qadriyatlar"
- "Raqamli pedagogika va axborot madaniyati"
- "Tanqidiy fikrlash va madaniy xilma-xillikka hurmat"

O'qituvchilarni qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlariga quyidagi modullarni kiritish:

- Insonparvarlik va bag'rikenglik asoslari
- Media va axborot savodxonligi
- Konfliktologiya va muloqot madaniyati

Baholash mezonlarini yangilash:

Faqat bilimga emas, balki kompetensiya va qadriyat ifodalanishiga asoslangan baholash tizimini joriy etish (masalan, reflektiv esse, portfolio, interfaol holatli topshiriqlar orqali baholash).

Mentorlik tizimini kengaytirish:

Yangi pedagoglar uchun tajribali ustozlardan tashkil topgan qadriyatga asoslangan mentorlik dasturlari tashkil etish.

Ta'lim siyosatida qadriyatlar masalasiga alohida urg'u berish:

- Yangi milliy o'quv dasturlarida "umuminsoniy qadriyatlar", "vatanparvarlik", "ijtimoiy mas'uliyat" kabi tushunchalarni chuqur singdirish.
- Ilmiy-tadqiqot faoliyatini kuchaytirish:
- Yangi avlod pedagogi modeli, kompetensiyaviy yondashuv va qadriyatlar tizimi bo'yicha amaliy va nazariy tadqiqotlar o'tkazish.

Yuqorida zikr etilganlardan kelib chiqib xulosa qiladigan bo'lsak, ta'lim tizimida yangi avlod pedagoglarini yetishtirish - bu faqat yangilangan o'quv dasturlari yoki texnik imkoniyatlar bilan cheklanib qolmaydigan, balki chuqur **kompetensiyaviy** va **qadriyatlarga asoslangan yondashuvni** talab etuvchi jarayondir. O'qituvchi faqat bilimdon emas, balki shaxsiy fazilatlar bilan o'quvchilarga namuna bo'la oladigan, doimiy o'zgarishga tayyor, kasbiy mas'uliyatni his qiladigan inson bo'lishi kerak.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki:

- Pedagogik kompetensiyalar va qadriyatlar bir-birini to'ldiruvchi va kuchaytiruvchi omillardir;
- Ularni shakllantirish uchun integrativ, shaxsga yo'naltirilgan va qadriyatga asoslangan yondashuvlar zarur;
- Zamonaviy o'qituvchi nafaqat metodik jihatdan yetuk, balki ijtimoiy-axloqiy jihatdan ham barkamol bo'lishi lozim;
- Bu borada xalqaro tajriba va milliy ehtiyojlar uyg'unligida metodik yondashuvlar ishlab chiqilishi muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kamalova D. I., Omonboyeva M. E., "The Role of Pedagogical Competencies in Increasing Technical Knowledge of Higher Education Students". Uzbek Scholar Journal. Vol. 24, 2024, 142-146 betlar.

2. Abduganiyev O., “Developing Students’ General Human Values Competency in the New Uzbekistan Education Conditions”. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, Vol. 4, No. 10. 2024 yil. 190-194 betlar.

3. Zokhida S. Tursinova, “The Pedagogical Competence of Foreign Language Teachers”. Journal of Universal Science Research, Vol. 1, No. 3. 2023 yil. 5-7 betlar.

4. Toshmatova G. N., Abdullaev R., “Formation of Pedagogical Competence and Creativity”. Scientific Approach to the Modern Education System, Vol. 2, No. 15. 2023 yil.

5. Nafisa Xujayarova, “Pedagogical Competence in the Development of Individual Education Trajectory in Students Content”. O'ZMU Xabarlar, Vol. 1 No. 1.5.1. 2024 yil.

6. Kurbonov B. E., Astanova M. M., “Developing The Professional and Psychological Competence Of Future Technological Education Teacher”. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, № 40. 2025 yil. 26-30 betlar.

7. Mukhayyo Umaraliyeva. “Development of Pedagogical Competences of Teachers in Inclusive Educational Environment and Mechanisms of Using Effective Methods”. European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices. 2024 yil.

8. Sarvinoz Ulugbekova, Zebo Botirova. “The Professional Competence of Teachers”. Евразийский журнал академических исследований, 3(1 Part 1).2023 yil. 45-48 betlar.

9. Nathan Burroughs, Jacqueline Gardner, Youngjun Lee va boshqalar. “Teaching for Excellence and Equity: Analyzing Teacher Characteristics, Behaviors and Student Outcomes with TIMSS”. Springer Cham. 2019 yil. XII, 212 betlar.

10.Editors: Jiangang Cheng, Wei Han, Qian Zhou, Shuyan Wang. “Handbook of Teaching Competency Development in Higher Education”. Springer Singapore. 2023 yil. 158- bet.

